

มหาปริจาค ๕

การบริจาคน้อยทั้ง ๕ พบในคัมภีร์อรรถกถาและฎีกาหลายแห่ง แต่มีข้อความไม่ตรงกัน ซึ่งสรุปความได้ว่า

๑. การบริจาคอวัยวะ (องคปริจาค) และดวงตา (นยณปริจาค) ใช้แยกกันเป็น ๒ ข้อ พบในอรรถกถาของทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย อังคุตตรนิกาย และมหานิทเทส อีกในทั้งฎีกาของมูลปัณณาสก์ ตามความเห็นนี้ การบริจาคน้อยมี ๕ อย่าง คือ

- ๑) บริจาคอวัยวะ (องคปริจาค)
- ๒) บริจาคดวงตา (นยณปริจาค)
- ๓) บริจาคทรัพย์ (ธนปริจาค)
- ๔) บริจาคราชสมบัติ (รชชปริจาค)
- ๕) บริจาคบุตรภรรยา (ปุตตทารปริจาค)

ดังข้อความว่า

อถวา ยถา วิปสฺสึ ภควา ฯ เปฯ ยถา กสฺสโป ภควา ทานปารมี ปุเรตฺวา สีสเนกขมมปญฺญาวิริยขนฺติสจฺจจธินฺฐานเมตฺตาอุเปกฺขาปารมี ปุเรตฺวา อีมา ทส ปารมีโย ทส อุปปารมีโย ทส ปรมตฺถปารมีโยติ สมตฺตีสปารมีโย ปุเรตฺวา องคปริจาคํ นยณนรชชปุตตทารปริจาคนฺตฺติ อีเม ปญฺจ มหาปริจาคเ ปริจฺจชิตฺวา ปุพฺพโยคปุพฺพจริยธมฺมกฺขานญฺาตตถจฺริยาทโย ปุเรตฺวา พุทฺธจฺริยาโย โภกฺกึ ปตฺวา อาคโต, ตถา อมฺหากมฺปิ ภควา อาคโต.¹

“อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี ฯลฯ พระผู้มีพระภาคพระนามว่า กัสสปะ ทรงบำเพ็ญทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมีแล้ว ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศนี้ คือ บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ ทรงกระทำมหาปริจาค ๕ ประการนี้ คือ ๑) บริจาคอวัยวะ ๒) บริจาคทรัพย์ ๓) บริจาคบุตร ๔) บริจาคภรรยา ๕) บริจาคชีวิต แล้วทรงบำเพ็ญปุพพโยคะ (ความเพียรเป็นเบื้องต้นแรก), ปุพพจริยา (ความประพฤติเป็นเบื้องต้นแรก) และอัมมกฺขานะ (ธรรมที่

แสดงด้วยการยังเหล่านัตว์ให้ตั้งมั่นและให้อบรมในโพธิญาณสาม) พร้อมด้วยญัตตถจริยา (ความประพฤติประโยชน์แก่ญาติ) เป็นต้น เสด็จมาถึงที่สุดด้วยพุทธจริยาแล้วโดยประการใด แม้พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายก็เสด็จมาแล้วโดยประการนั้น”

องคปริจจาคโค นยณนรชชุตตทารปริจจาคโคติ ปญจ มหาปริจจาคา.²

“การบริจาคใหญ่ทั้ง ๕ คือ ๑) บริจาคดวงตา ๒) บริจาคทรัพย์ ๓) บริจาคราชสมบัติ ๔) บริจาคบุตร ๕) บริจาคภรรยา”

๒. การบริจาคดวงตาเข้าในการบริจาคอวัยวะ เพราะดวงตาก็เป็นอวัยวะอย่างหนึ่ง และแยกการบริจาคบุตรภรรยาเป็นสองข้อ พบในคัมภีร์อภิธานปิปปิกาและปริตตฎีกา ตามความเห็นนี้ การบริจาคใหญ่มี ๕ อย่าง คือ

- ๑) บริจาคอวัยวะ (องคปริจจาค)
- ๒) บริจาคทรัพย์ (ธนปริจจาค)
- ๓) บริจาคราชสมบัติ (รชชปริจจาค)
- ๔) บริจาคบุตร (ปุตตปริจจาค)
- ๕) บริจาคภรรยา (ทารปริจจาค)

ดังข้อความว่า

ปญจมหาปริจจาคโค	วุตโต เสฏฐธนสฺส จ
วเสน ปุตตทารานํ	รชชสฺสสงฺคานเมว จ. ³

“การบริจาคใหญ่ทั้ง ๕ กล่าวไว้โดยจำแนกเป็นทรัพย์อันประเสริฐ บุตร ภรรยา ราชสมบัติ และอวัยวะ”

ปญจ มหาปริจจาคโคติ องคธณภริยาปุตตรชชวเสน ปญจ เอว อุตตมญฺเฐน มหันทา, ปริจจชิตพพญฺเฐน ปริจจาคา, เต.⁴

“คำว่า ปญจ มหาปริจจาคโค (การบริจาคใหญ่ทั้ง ๕) หมายความว่า ของ ๕ อย่าง คือ

2 ม.มุ.ฎีกา ๑/๑๒/๑๒๔

3 อภิธาน. ๒/๔๒๑

4 ปริตตฎีกา ๓๓

อวัยวะ ทรัพย์ ภรรยา บุตร และราชสมบัติ ชื่อว่า มหา เพราะเป็นสิ่งที่สูงสุด และชื่อว่า การบริจาคนั้น เพราะเป็นสิ่งที่ควรสละ [เจริญพระพุทธคุณคือ]การบริจาคใหญ่เหล่านั้น”

๓. การบริจากร่างกาย (อดตปริจาค) ใช้แทนการบริจาคอวัยวะ พบในอรรถกถาของอติวุตตกะ ตามความเห็นนี้ การบริจาคใหญ่มี ๕ อย่าง คือ

- ๑) บริจากร่างกาย(องคปริจาค)
- ๒) บริจาคดวงตา (นยณปริจาค)
- ๓) บริจากราชสมบัติ (รชชปริจาค)
- ๔) บริจาคบุตร (ปุตตปริจาค)
- ๕) บริจาคภรรยา (ทารปริจาค)

ดังข้อความว่า

อดตปริจาโค นยณนรชชปุตตทารปริจาโคติ ปญจ มหาปริจาคา.⁵

“การบริจาคใหญ่ทั้ง ๕ คือ ๑) บริจากร่างกาย ๒) บริจาคดวงตา ๓) บริจากราชสมบัติ ๔) บริจาคบุตร ๕) บริจาคภรรยา”

๔. การบริจาคอวัยวะ ใช้แทนการบริจาคทรัพย์ พบในฎีกาของคัมภีร์สคาถวรรค ตามความเห็นนี้ การบริจาคใหญ่มี ๕ อย่าง คือ

- ๑) บริจาคอวัยวะ (องคปริจาค)
- ๒) บริจาคชีวิต (ชีvitปริจาค)
- ๓) บริจากราชสมบัติ (รชชปริจาค)
- ๔) บริจาคบุตร (ปุตตปริจาค)
- ๕) บริจาคภรรยา (ทารปริจาค)

ดังข้อความว่า

องคปริจาโค, ชีvit, รชช, ปุตต, ทารปริจาโคติ ปญจ มหาปริจาคา.⁶

5 ชุ.อิติ.อ. ๘

6 ส.ส.ฎีกา ๑/๑/๓๗

“การบริจาคนั้นใหญ่ทั้ง ๕ คือ ๑) บริจาคอวัยวะ ๒) บริจาคชีวิต ๓) บริจาคราชสมบัติ ๔) บริจาคบุตร ๕) บริจาคภรรยา”

๕. การบริจาควีรีย (ชีวิตบริจาค) ใช้แทนการบริจาคดวงตา พบในอรรถกถาของพุทธวงศ์ ตามความเห็นนี้ การบริจาคนั้นใหญ่มี ๕ อย่าง คือ

- ๑) บริจาคอวัยวะ (องคบริจาค)
- ๒) บริจาคชีวิต (ชีวิตบริจาค)
- ๓) บริจาคทรัพย์ (ธนบริจาค)
- ๔) บริจาคราชสมบัติ(รชชบริจาค)
- ๕) บริจาคบุตรและภรรยา (ปุตตทารบริจาค)

ดังข้อความว่า

กถา ภควา ตถา อาคโตติ ตถาคโต. ยถา เยน อภินิหารเน ทานปารมี ปุเรตวา สีสเนกขมมปญญาวิริยขนฺติสจจอธัญ्ञานเมตตูปะกขาปารมี ปุเรตวา อีมา ทส ปารมีโย ทส อุปปารมีโย ทส ปรมัตถปารมีโยติ สมตฺตีส ปารมีโย ปุเรตวา องคปริจาคํ ชีวิตปริจาคํ ธนรชชปุตตทารปริจาคนฺติ อีเม ปญจ มหาปริจาคะ ปริจจชิตฺวา ยถา วิปสฺสีอาทโย สมฺมาสมพุทฺธา อาคตา ตถา อมฺหากมฺปิ ภควา อาคโตติ ตถาคโต.⁷

“พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า พระตถาคต เพราะเสด็จมาโดยประการนั้นอย่างไร คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระวิปัสสีเป็นต้นทรงบำเพ็ญทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมีแล้ว ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศเหล่านี้ คือ บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ ทรงกระทำมหาบริจาค ๕ ประการนี้ คือ ๑) บริจาคอวัยวะ ๒) บริจาคชีวิต ๓) บริจาคทรัพย์ ๔) บริจาคราชสมบัติ ๕) บริจาคบุตรและภรรยา เสด็จมาแล้วโดยประการใด แม้พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายก็เสด็จมาแล้วโดยประการนั้น”

๖. ในคัมภีร์อรรถกถาของเวสสันดรชาดก พบการบริจาคนั้นใหญ่ ๕ อย่าง คือ

- ๑) บริจาคทรัพย์ (ธนบริจาค)
- ๒) บริจาคอวัยวะ (องคบริจาค)
- ๓) บริจาคบุตร (บุตรบริจาค)
- ๔) บริจาคภรรยา (ภริยาบริจาค)
- ๕) บริจาคชีวิต (ชีวิตบริจาค)

ดังข้อความว่า

สพฺพโพธิสตุตถานํ ธนปริจาคํ องคปริจาคํ บุตฺตปริจาคํ ภริยาปริจาคํ ชีวิตปริจาคานฺติ
อิเม ปญฺจ มหาปริจาคเ อปริจฺจชิตฺวา พุทฺธภูตปุพฺโพ นาม นตฺถิ.⁸

“ในบรรดาพระโพธิสัตว์ทั้งปวง ผู้ที่มีได้บริจาคการบริจาคใหญ่ทั้ง ๕ เหล่านี้ คือ ๑) บริจาคทรัพย์ ๒) บริจาคอวัยวะ ๓) บริจาคบุตร ๔) บริจาคภรรยา ๕) บริจาคชีวิต ขึ้นชื่อว่าได้เคยเป็นพระพุทเจ้า หามีไม่”

ในบรรดาความเห็นเหล่านี้ ความเห็นของอรรถกถาชาดกน่าจะสมบูรณ์ที่สุด เพราะกล่าวถึงการบริจาคที่ทำได้ยากตามลำดับ คือ ทรัพย์ อวัยวะ บุตร ภรรยา และชีวิต ที่จริงแล้ว การบริจากราชสมบัติตามที่พบในบางคัมภีร์ได้นับเข้าในทรัพย์ และการบริจาคร่างกายก็คือการบริจาคชีวิตนั่นเอง ความเห็นที่กล่าวถึงการบริจาคชีวิตจึงสมบูรณ์ เพราะการบริจาคชีวิตจัดเป็นปรมัตถบารมีของท่านตามหลักฐานในคัมภีร์อรรถกถาและฎีกาว่า

ตตฺถ ทานปารมฺมํ ตาว พาทิรภณฺฑปฺริจฺจาโค ปารมฺมํ นาม, องคปริจฺจาโค อุปปารมฺมํ นาม, ชีวิตปริจฺจาโค ปรมตฺถปารมฺมํ นามาติ.⁹

“ในเรื่องนั้น ลำดับแรกในทานบารมี การบริจาคของใช้ภายนอก ชื่อว่า บารมี การบริจาคอวัยวะ ชื่อว่า อุปบารมี การบริจาคชีวิต ชื่อว่า ปรมัตถบารมี”

พาทิรภณฺฑปฺริจฺจาโค ทานปารมฺมํ นาม, องคปริจฺจาโค ทานอุปปารมฺมํ นาม, ชีวิตปริจฺจาโค ทานปรมตฺถปารมฺมํ นาม.¹⁰

8 ขุ.ชา.อ. ๑๐/๒๑๕๙/๓๙๖

9 ขุ.พทุธ.อ. ๗๖-๗/๙๗

10 ขุ.ชา.อ. ๑/๔๐

“การบริจาคของใช้ภายนอก ชื่อว่า ทานบารมี การบริจาคอวัยวะ ชื่อว่า ทานอุปบารมี การบริจาคชีวิต ชื่อว่า ทานปรมัตถบารมี”

ปุตุตทารธนาทีอุปรณปริจจาคโค ปน ทานบารมี, อตตโน องคปริจจาคโค ทานอุปบารมี, อตตโน ชีวิตปริจจาคโค ทานปรมตถูปารมี.¹¹

“การบริจาคบุตรภรรยาและของใช้มีทรัพย์เป็นต้น ชื่อว่า ทานบารมี การบริจาคอวัยวะของตน ชื่อว่า ทานอุปบารมี การบริจาคชีวิตของตน ชื่อว่า ทานปรมัตถบารมี”

ปุตุตทารธนาทีอุปรณปริจจาคโค ปารมีโย. อตตโน องคปริจจาคโค อุปปารมีโย. อตตโน ชีวิตปริจจาคโค ปรมตถูปารมีโย.¹²

“การบริจาคบุตรภรรยาและของใช้มีทรัพย์เป็นต้น ชื่อว่า บารมี การบริจาคอวัยวะของตน ชื่อว่า อุปบารมี การบริจาคชีวิตของตนนั้นแหละ ชื่อว่า ปรมัตถบารมี”

แม้ความเห็นเกี่ยวกับบารมีและอุปบารมีของท่านจะต่างกันในส่วนที่ แต่ความเห็นเกี่ยวกับปรมัตถบารมีเป็นอย่างเดียวกัน ดังนั้น การบริจาคใหญ่ทั้ง ๕ จึงต้องมีการบริจาคชีวิตร่วมด้วยจึงจะสมบูรณ์

พระคันธสाराภิงค์

11 ที.สี.ฎีกา ๑/๗/๑๑๓

12 อง.อฎฐก.ฎีกา ๓/๑๒/๒๗๐